

УДК 336.22:344.22

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Кліменко Олена Миколаївна,
к. е.н., доцент кафедри державного управління,
публічного адміністрування та економічної
політики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачає поступову адаптацію українського законодавства до стандартів ЄС, зокрема це стосується і екологічної політики. Це зобов'язує Україну втілювати європейські директиви щодо охорони довкілля, поводження з відходами, якості води та повітря, управління природними ресурсами, захисту біорізноманіття тощо.

Актуальність інтеграції екологічної політики України до європейських стандартів зумовлена багатьма причинами та проблемами екологічної безпеки в Україні. Особливо загострилася проблема екологічної безпеки через наслідки російської агресії, руйнування інфраструктури міст, суттєві загрози навколишньому середовищу.

ЄС активно впроваджує Європейський зелений курс, спрямований на досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року [1]. Євросоюз акцентує увагу на скороченні викидів парникових газів, розвитку відновлюваних джерел енергії та циркулярної економіки, що є напрямками, які мають бути враховані в політиці України. Тому інтеграційна політика України як кандидата в члени ЄС передбачає приєднання до цього курсу. Крім того, важливо, щоб Україна не тільки відповідала поточним вимогам ЄС, але й готувалася до майбутніх регуляторних змін. Зокрема, ЄС планує найближчим часом запровадити вуглецевий прикордонний податок, що буде стягуватися на імпорт продукції з країн, де рівень викидів CO₂ перевищує встановлені норми. Це вимагатиме від українських підприємств активної роботи над скороченням викидів парникових

газів для збереження конкурентоспроможності на європейському ринку.

Державне регулювання екологічного оподаткування в Україні базується на законодавчих актах, які визначають основні принципи оподаткування підприємств та громадян за використання природних ресурсів і забруднення навколишнього середовища. Основним правовим актом є Податковий кодекс України, зокрема його розділ VIII, де описується екологічний податок [2]. Екологічний податок є важливим інструментом державного регулювання, спрямованим на досягнення євроінтеграційних цілей сталого розвитку та охорони навколишнього середовища в Україні. Загальне реформування податкової системи України надало змін у ставках екологічного податку. Так, з 2022 року в Україні запроваджено збільшення ставок екологічного податку для деяких видів забруднень, особливо за викиди вуглекислого газу [2]. Кошти, отримані від сплати екологічного податку, частково спрямовуються до місцевих бюджетів та використовуються на екологічні програми, зокрема на охорону навколишнього середовища, зниження забруднення та розвиток інфраструктури для зменшення впливу на екологію.

Але ж порівняльно-критичний підхід до вітчизняної системи екологічного оподаткування дає можливість помітити значну різницю між європейським і українським екологічним оподаткуванням. Найкритичніші позиції стосуються чотирьох напрямів. Це підхід до регулювання, ставки податків, механізм контролю та впровадження екологічних ініціатив. Розглянемо кожний напрям окремо, з чого можна та зробити висновки стосовно подальшого втілення європейських позицій у вітчизняну практику державного регулювання екологічного оподаткування. Так, для ЄС екологічне оподаткування є важливим інструментом у реалізації політики сталого розвитку та зменшення негативного впливу на довкілля. Основна мета екологічних податків – стимулювати економіку скорочення викидів парникових газів, зменшення споживання невідновлюваних ресурсів і переходу до "зеленої" економіки, тобто оподаткування спрямоване на скорочення викидів CO₂, регулювання споживання енергії та поводження з відходами. В Україні також основною

метою екологічного оподаткування є скорочення негативного впливу на довкілля, однак в основному воно функціонує як джерело бюджетних надходжень. Дійсно, кошти від екологічного податку використовуються на фінансування різноманітних екологічних проектів, особливо в територіальних громадах, але система ще не є настільки орієнтованою на впровадження зелених технологій, і кошти можуть бути використані на щось більш важливе, особливо у часи воєнного стану.

Стосовно ставок податку, Європейські країни мають вищі ставки екологічного податку у порівнянні з вітчизняними, особливо на викиди парникових газів та вуглекислого газу [3], і вони частіше переглядаються з метою впровадження в економіку сучасних екологічних технологій. У багатьох країнах ЄС діють системи торгівлі квотами на викиди, створюючи ринковий механізм для скорочення забруднень. В Україні ставки екологічних податків не мають значного впливу на зміну поведінки економічних суб'єктів, а систему торгівлі квотами на викиди в Україні не впроваджено. Податки на викиди CO₂ існують, але мають нижчі ставки і менш жорстке регулювання, ніж у ЄС.

Взагалі, в ЄС екологічні податки є частиною загальної політики переходу до зеленої економіки. Кошти від таких податків часто спрямовуються на підтримку інновацій, розвиток відновлюваної енергетики, енергоефективних технологій та досліджень у сфері екології. ЄС активно підтримує програми та ініціативи, пов'язані з кліматичною нейтральністю та циркулярною економікою, зокрема через такі інструменти, як Європейський зелений курс [1]. В нашій країні екологічне оподаткування ще не є повноцінним інструментом. Хоча кошти від екологічних податків частково спрямовуються на екологічні проекти, система їх розподілу часто непрозора, і вони не мають такого великого впливу на трансформацію економіки, як у ЄС. Наразі стимулювання інноваційних "зелених" проектів в Україні обмежене.

Щодо контролю та моніторингу за дотриманням екологічних стандартів та правильністю сплати податків, то в ЄС він є дуже жорстким. Європейські країни мають розвинену систему моніторингу викидів, використання

природних ресурсів та забруднення навколишнього середовища. Наявність суворих санкцій за порушення стимулює бізнес дотримуватися законів [3]. В Україні держава контролює основні аспекти екологічного оподаткування, але на практиці існують проблеми з виконанням та моніторингом, зокрема через брак ресурсів, корупцію та неефективну роботу контролюючих органів.

За перспективою, країни ЄС планують подальше посилення екологічного оподаткування у рамках переходу до кліматично нейтральної економіки до 2050 року. Окрім вуглецевих податків, активно розробляються механізми, що стимулюють впровадження відновлюваних джерел енергії, циркулярної економіки та зменшення споживання ресурсів. Реформи в екологічному оподаткуванні України тривають, але їх темпи повільніші. Але під впливом євроінтеграції та зобов'язань в рамках Паризької кліматичної угоди очікується, що Україна поступово наблизатиметься до стандартів ЄС, збільшуючи ставки екологічних податків, розвиваючи систему контролю та спрямування на екологічні проекти в економіці.

Отже, прискорення реформування економіки, покращення інвестиційного прогнозування стосовно відновлення та розвитку економіки України сприятимуть як покращенню екологічної ситуації в Україні, так і наближенню до стандартів ЄС, що є важливим кроком на шляху до євроінтеграції.

Література

1. Wolf, S., Teitge, J., Mielke, J., Schütze, F., & Jaeger, C. (2021). The European Green Deal – More than climate neutrality. *Articles*, 56(2), 99–107.
2. Податковий кодекс України. Розділ VIII. Екологічний податок. URL: <https://tax.gov.ua/nk/rozdil-viii--ekologichniy-poda/>
3. Environmental tax statistics - Statistics Explained. (n.d.). European Commission. Retrieved [24.09.2024], from https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Environmental_tax_statistics#Environmental_taxes_in_the_EU